

Magyarics Tamás

Az Egyesült Államok Szövetségi Kormánya szerepének változásai, a bürokratikus/ adminisztratív állam kialakulása

A köztársaság születésétől a polgárháborúig (1787–1861)

Az amerikai forradalom (függetlenségi háború) olyan központi hatalom ellen robbant ki, amely az észak-amerikai gyarmatokon élők egy része szerint általuk ellenőrizetlen, túlzott hatalomra tett szert. Az 1760-as évek közepétől egyre több kérdésben ütközött össze London és az észak-amerikai politikai, gazdasági és társadalmi elitet képviselők egy jelentős része, akik a bélyegilleték-adó (1765) után egyre erőteljesebben vitatták a londoni központi kormányzat őket is érintő törvényeit, elsősorban az adózás területén. Tulajdonképpen elvi kérdésről volt szó: az 1760-as és 1770-es évek folyamán a különböző jogcímenek kivetett adók mértéke nem volt túlzott, de ahogyan az úgynevezett „bélyegilleték”, azaz a forgalmi adót kivető törvény ellen kilenc észak-amerikai brit gyarmat képviselőiből álló „kongresszus” megfogalmazta, „nincs adózás képviselő nélkül”.

Az első észak-amerikai alkotmány konföderációt teremtett, vagyis gyenge központi hatalmat és erős tagállamokat. A konstrukció számos okból (politikai, gazdasági stb.) kudarcot vallott. A helyette létrehozott új alkotmány föderális alapon szervezte újjá a tagállamokat, ám – tudatosan vagy sem – rendkívül rugalmasan határozta meg a központi hatalom és a tagállamok közötti viszonyt, néhány kulcsfontosságú területtől eltekintve. Bizonyos elvek azonban, kimondatlanul is, alapját képezték a „fékek és ellensúlyok” rendszerének, az amerikai alkotmányosság egyik alappilléreinek. Így az elv, hogy az egyik hatalmi ág nem gyakorolhatja egy másik jogait (*non-delegation*), illetve az előbbiből következőn egyetlen hatalmi ág sem gyakorolhat együttesen különböző jogköröket. Ez ugyanis, James Madison érvelése szerint, zsarnoksághoz vezethetne.¹

¹ HAMILTON–MADISON–JAY 1998.

A szövetségi kormányzat és bürokrácia későbbi bővülésének alkotmányjogi alapjait az I. cikk 8. §-ának egyes rendelkezései (például a Kongresszus joga „szabályozni az idegen nemzetekkel, az egyes tagállamok között és az indián törzsekkel folytatott kereskedelmet” vagy „postahivatalokat létesíteni és postautakat építeni”), valamint az elnök jogköreire vonatkozó II. cikk 2. §-a („kinevezi a Szenátus tanácsa és hozzájárulása alapján a nagyköveteket, egyéb követeket, konzulokat, a Legfelsőbb Bíróság bíráit és az Egyesült Államok más olyan tisztviselőit, akiknek kinevezése tekintetében a jelen alkotmány nem tartalmaz eltérő rendelkezéseket, és akiknek hivatalát törvény alapján állították fel; a Kongresszus azonban törvény útján átruházhatja alsóbb hivatalok tisztviselőinek kinevezését, amennyiben azt jónak látja, egyedül az Elnökre, a bíróságokra vagy a minisztériumok vezetőire”) és 3. §-a („gondot fordít arra, hogy a törvényeket híven hajtsák végre, és kiadja az Egyesült Államok összes tisztségviselője számára a kinevezési okmányokat”) biztosítja. Az alapító atyák (*The Founding Fathers of the United States*) ebben az esetben is meglehetősen lakonikusan fogalmaztak, és tág teret hagytak a rendelkezések tág értelmezéseinek. A „bürokrácia” szó egyébként nem jelenik meg az alkotmány szövegében.

A köztársaság első száz éve alatt a szövetségi kormányzat döntő, elvi jelentőségű vitás kérdésekben érvényesíteni tudta az akaratát, így az 1820-as évek végén és az 1830-as évek elején jelentkező úgynevezett nullifikációs válságban és természetesen a szecessziós válságban és az azt követő polgárháborúban az 1860-as években. Az ország *de facto* egyesítésével, a területi növekedéssel és az új államok szervezésével, valamint a polgárháborút követő évtizedek rendkívül intenzív gazdasági növekedésével, így a *Big Business* születésével a szövetségi államnak egyre több kérdésben kellett állást foglalni. A kezdeti évtizedekhez képest a századforduló környékén, az úgynevezett progresszív időszakban ugrásszerűen megnőtt a központi kormányzat szerepe, többek közt a szabályozás terén, ami szükségszerűen a szövetségi adminisztráció bővülésével járt.

A köztársaság születésekor, 1789-ben a Kongresszus mindössze három minisztériumot (*departments*) hozott létre. A külügyminisztériumban, a pénzügy-minisztériumban és a hadügyminisztériumban csupán pár százan dolgoztak szövetségi alkalmazottakként. Őket még a főügyész (*Attorney General*) hivatalában és a postaszolgálatban dolgozók egészítették ki. Az elnökök stábjá pár tucat embert számított. A polgárháború kezdetén (1861) 5837 szövetségi alkalmazott volt az Egyesült Államokban (a postai dolgozókat kivéve, akiknek a száma ekkor nagyjából 30 000 volt). Az eredeti három minisztériumhoz csak

1870-ben csatlakozott a főügyész hivatalából kialakított igazságügyi minisztérium, tulajdonképpen ötödikként, mert 1862-ben a Lincoln-adminisztráció létrehozta a mezőgazdasági minisztériumot. A polgárháború során végrehajtott központosítás eredményeként 1871-ben már 15 000-nél is többen alkották a szövetségi kormányzat apparátusát. Esetükben kizárólag a polgári alkalmazottakról beszélünk; az unió hadereje 100 000 embernek adott munkát különböző nem harcoló egységekben a polgárháború csúcspontján. Napjainkban tizenöt, úgynevezett kabinetminisztérium létezik, amelyek közül a legnagyobb a Védelmi Minisztérium (*Department of Defense*), körülbelül 1,3 millió katonai és 700 000 polgári alkalmazottal, továbbá nagyjából 1,1 millióan szolgálnak a Nemzeti Gárdában és a tartalékos erőknél. A spektrum másik végén az Oktatási Minisztérium (*Department of Education*) található a maga 5000 alkalmazottjával – az oktatás elsősorban tagállami feladat, emiatt a republikánusok közül sokan meg is szeretnék szüntetni a szövetségi minisztériumot. Jellemző különben a jóléti (és egyben bürokratikus) állam kiépülésére, hogy 2022-ben a társadalombiztosítás (*Social Security*) a költségvetés 21 százalékát tette ki (1,2 billió dollárt), a négy nagy egészségügyi jóléti program (*Medicare, Medicaid, Children's Health Insurance Program* [CHIP] és *Affordable Care Act* [ACA]) 25 százalékát (1,4 billió dollárt), míg a nem egészségügyi jellegű, gazdasági segélyprogramok 11 százalékot (665 milliárd dollárt).²

A polgárháború és a szövetségi állam növekedése (1861–1865)

A polgárháborút (1861–1865) egyes történészek a „második amerikai forradalomnak” tartják. Az ország valóban „forradalmi” változásokon ment át az „Észak” és a „Dél” közötti háború következményeiként: létrejött a valódi *Egyesült Államok*. Az ország gazdaságát, infrastruktúráját integrálták; a század folyamán meghódított vagy szerződésekkal megszerzett délnyugati és északnyugati területeket bekapcsolták az ország vérkeringésébe. Az egyik, szimbolikusan is legjelentősebb fejlesztés a vasút területén történt: az első transzkontinentális vonal Kalifornia és Nebraska között 1869-ben nyílt meg, és az első jelentősebb

² Center on Budget and Policy Priorities [é. n.].

szövetségi szintű árszabályozást is ebben az ágazatban fogadták el az *Interstate Commerce Commission* felállításával (1887).

Ahogy fentebb utaltunk rá, maga a polgárháború hozta el a központi kormányzat hatalmának első nagyobb arányú kiterjesztését az Egyesült Államok történetében. Ideológiailag a fordulatot úgy jellemezhetnénk, hogy az alapító atyák az alkotmánnyal elsősorban az emberek szabadságát kívánták biztosítani, s nem tartották az állam felelősségének, hogy az az állampolgárok jólétének kérdésével aktívan foglalkozzon különböző programok vagy szabályozások révén. A polgárháború előtti években (*antebellum*) is sok vitára adott alkalmat a központi kormányzat *versus* tagállami kormányzatok kérdése, de a háború utáni alkotmánykiegészítések, különösen a XIV. (1868) 1. §-a egyértelműen leszögezi a szövetségi hatalom elsőbbségét a tagállamok fölött:

„Valamennyi, az Egyesült Államokban született vagy ott állampolgárságot nyert, és annak joghatósága alá eső személy az Egyesült Államok polgára, továbbá annak az államnak is polgára, amelyben lakik. Egyetlen állam sem hozhat vagy alkalmazhat olyan törvényt, amely csorbítja az Egyesült Államok polgárait megillető előjogokat vagy mentességeket; egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül; és egyetlen állam sem tagadhatja meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet a joghatósága alatt élőkől.”

Ezt megelőzően sor került egy sor – részben – szükségintézkedésre az uniós háborús erőfeszítések érdekében. A szövetségi kormányzat ekkor bocsátott ki először államkötvényeket és ekkor vezette be először a személyi adót (az *Internal Revenue Service*-nek napjainkban közel 100 000 alkalmazottja van). A kormányzati megrendelések száma robbanásszerűen nőtt (és az azokat kezelő bürokráciáé is), létrejött a nyugdíjhivatal (*Bureau of Pensions*) a sebesült katonák, valamint a harcokban meghaltak családjának segítségére. Ez a program nevezhető az ország történetének első jóléti intézkedésének – a hivatal 1930-ban beolvadt a *Veterans Administration*-be, majd ennek utódja lett a Veteránügyi Minisztérium (*Department of Veterans Affairs*) 1989-ben. A szervezetnek jelenleg közel 380 000 munkatársa van, éves költségvetése megközelíti a 250 milliárd dollárt. Fordulópontot jelentett a korábbi passzív központi kormányzati szerephez képest az 1862-ben elfogadott *Land-Grant College Act* (*Morrill Act*), amely a szövetségi tulajdonban lévő földek eladásából származó bevételek révén főiskolák létrehozását segítette elő az agrártudományok és a műszaki tudományok támogatására. A washingtoni bürokrácia növekedését jelezte továbbá a titkosszolgálat (*Secret Service*) létrehozása 1865-ben, amelynek feladata ekkor a pénzhamisítás

megakadályozása volt. Egyes felmérések szerint az ekkor forgalomban lévő „zöldhasúak” egyharmada hamis volt (a bankjegynyomtatás is polgárháborús intézkedés volt, amikor az unió letért az aranyalapról). A titkosszolgálatot csak 1902-ben bízták meg az elnök védelmével, miután William McKinley ellen 1901. szeptember 6-án halálos kimenetelű merényletet hajtottak végre.

A „progresszív” kor, az adminisztratív állam kezdetei (1890–1920)

A „progresszizmus” kifejezés, sok más fogalomhoz hasonlóan, viták tárgya az amerikai történelemmel foglalkozók körében. Vannak, akik egyenesen tagadják, hogy „progresszív kor” valaha is létezett az Egyesült Államokban, mert a fogalom olyan mértékben amorf, hogy alkalmatlan egy adott korszak jellemzésére vagy leírására. Bizonyos vonások ugyanakkor megkülönböztetik a 19. század fordulója körüli évtizedeket az előző, illetve az utána következő évektől. Legalapvetőbb jellemzője a kornak, hogy sokan optimisták lettek a haladásban, a „progresszióban”. Úgy vélték, hogy a társadalmi és gazdasági körülmények tökéletesíthetők, ám kétségeik voltak afelől, hogy a korábbi, alapvetően a *laissez-faire*, a klasszikus liberalizmus elveire épülő kormányzati politika alkalmas a technológiában, az ipar és a kereskedelem újszerű irányításában bekövetkezett robbanásszerű változásokat kordában tartani. A politikai, társadalmi és gazdasági stabilitást, véleményük szerint, nem lehetett a „piac” vagy a természet törvényeire bízni. Céltudatos beavatkozásra volt szükség az elképzeléseik szerint, azaz állami, kormányzati beavatkozásra a folyamatok megfelelő mederbe tereléséhez. A progresszív gondolat egyik apostola, Woodrow Wilson az 1880-as évek közepén, még főiskolai tanárként kifejtette, hogy a kormányzati munkában a hatékonyság kell hogy kiemelt szerepet kapjon. Ennek megfelelően a politikát és az adminisztrációt el kell választani egymástól, és az utóbbira mint „szakemberekből” álló testületre kell bízni az állam vezetésének jelentős részét. Az elv forradalmi jellegű volt abból a szempontból, hogy – bizonyos mértékben – szakított az alapító atyák elképzeléseivel, a „fékek és ellensúlyok” rendszerével, és a végrehajtó hatalmat a *primus inter pares* helyzetbe hozta. Ez a progresszív korban kezdődött folyamat napjainkig is tart: a 20. században a két világháború, majd a hidegháború, ezt követően a globalizáció (benne a 24/7-es hírciklussal) a folyamatokra gyorsan válaszolni képes kormányzat erősödését vonta maga után a lassabban reagáló törvényhozói és bírói ágazattal szemben.

A különböző minisztériumokban és kormányzati hivatalokban dolgozók jelentős része politikai kinevezett volt az 1880-as évekig. A „győztesé a zsákmány” („*to the victor belong the spoils*”) elvet William L. Marcy New York-i szenátor fogalmazta meg 1828-ban, de már előtte is részben a politikai hovatartozás határozta meg a kinevezéseket. Az úgynevezett zsákmányrendszer (*spoils system*) különösen a polgárháború után, Ulysses S. Grant elnöksége alatt (1869–1877) öltött kirívó méreteket, de már a polgárháború alatt is, némi túlzással szólva, Abraham Lincolnnak legalább annyi energiát kellett fordítania az öt különböző hivatalokért ostromlók elleni küzdelemre, mint a szecessziós államok elleni harcra. A helyzet orvoslására a Kongresszus 1883-ban törvényt fogadott el az „érdem-” (*merit*) alapú kinevezési rendszerhez. A *Civil Service Reform Act* (*Pendleton Act*) a köztisztviselői hivatal betöltését vizsgákhoz kötötte, amelyek a *Civil Service Commission* felügyelete alá tartoznak. A *Pendleton Act* egyebek mellett megtiltotta a köztisztviselők politikai alapú elbocsátását, az 1896-os *National Association of All Civil Service Employees* pedig még több garanciát adott a köztisztviselők állásának megtartására, s végül az 1939-es úgynevezett *Hatch Act* eltávolította a köztisztviselőket a politikai élettől, amennyiben megtiltotta számukra, hogy aktívan részt vegyenek politikai kampányokban, vagy bármilyen módon pártpolitikai tevékenységet folytassanak nyilvánosan. A *Civil Service Commission* aztán 1978-ban felváltotta az *Office of Personnel Management* (OPM) és a *Merit Systems Protection Board* (MSBP). A köztisztviselők 15 fizetési kategóriába kerülnek (a GS-1-től a GS-15-ig [*General Schedule*]). A testület létszáma meredeken emelkedett: a II. világháború előestéjén nagyjából 700 000-en dolgoztak a szövetségi kormánynak, az 1960-as években pedig már 2,2 millióan. Napjainkban körülbelül 2,6 millióan, s ezzel a szövetségi kormányzat vált az Egyesült Államok legnagyobb munkáltatójává.

A progresszív politika egyik fő területe a korábban szinte teljes mértékben szabályozatlan gazdasági tevékenység regulációja volt. Így a már említett *Interstate Commerce Commission*, egy úgynevezett szabályozó hivatal hatáskörébe először csak a vasúti közlekedés tartozott, de később más közlekedési eszközökre is kiterjesztették a testület jogkörét. A kor oknyomozó újságírói és írói (az úgynevezett *muckrakers*) a közvélemény elé tárták a korrupciót, a gazdasági, hivatali visszaéléseket és az egyéb törvénytelenéseket, s ezek az írások sokszor jelentősen befolyásolták a kormányzati cselekvést is. Ida Tarbell *The History of the Standard Oil Company* (1904) című monumentális munkája például feltárta a John D. Rockefeller „birodalom” erkölcsileg nehezen elfogadható üzleti gyakorlatát. A mű hozzájárult az olajvállalat feldarabolásához a trösztellenes

kormányzati politika jegyében. Az első trösztellenes törvény 1890-ben született: a *Sherman Antitrust Act* tiltotta a monopóliumok kialakítását, illetve a versenyt gátló egyezményeket. A Sherman-törvényben foglaltakat tovább szigorította és konkretizálta az 1914-es *Clayton Antitrust Act*. A szabályozás egy másik területe az első jelentős fogyasztóvédelmi rendelkezésnek számító *Pure Food and Drug Act* (1906) volt, majd még ugyanebben az évben a *Federal Meat Inspection Act* a kor másik „progresszív” elnökének számító Theodore Roosevelttel alatt (1901–1909). Mindezek előzménye részben Upton Sinclair *The Jungle* című dokumentumregénye volt, amely a húsiparban uralkodó áldatlan állapotokat, valamint a korabeli bevándorlók rettenetes életkörülményeit írta le. A progresszív korszak vége felé, az 1914-ben létrehozott – még napjainkban is működő – *Federal Trade Commission* egyesítette a trösztellenes törvénykezést és a fogyasztóvédelmet. A pénzügyek terén a központi kormányzat ugyancsak ebben az időszakban kapott az előbbieknél több jogosítványt és nagyobb befolyást az ország pénzügyi, azon keresztül gazdasági életének irányítására a Szövetségi Tartalékrendszer (*Federal Reserve System, FED*) létrehozásával. A FED elsődleges célja a foglalkoztatás mértékének maximalizálása, az árstabilizáció, a banki alapkamatláb megállapítása, valamint a többi bankintézet felügyeletének ellátása volt. A FED független kormányzati hivatal, a tagjait az elnök jelöli, a kinevezéseket pedig a szenátus hagyja jóvá. A korszakban létrehozott számos szövetségi hivatal és felügyeleti szerv azonban az ország bruttó össznemzeti termékének (GDP) mindössze 2,5 százalékával rendelkezett. Bö száz évvel később ez az arány megtízszereződött: a központi kormányzat a 2020-as évek elején a GDP egynegyedét szedi be adóként és egyéb formákban, és osztja újra, illetve fedezi belőle a több milliósra duzzadt bürokrácia költségeit.

A progresszív kor belpolitikailag úgymond átfedésbe került a nagy háborúval. Kivételes helyzetekben szükségszerűen megnő a végrehajtói hatalom szerepe egy ország irányításában, és ennek egyik vetülete a központi hatalom nagyarányú terjeszkedése olyan területekre, amelyek korábban kívül estek a ható- és jogkörén. Ugyanakkor arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy az elnök, Woodrow Wilson (1913–1921) az adminisztratív állam egyik elméleti megalapozója volt, s elnökként alkalma adódott arra, hogy a gyakorlatba is átültesse az elképzeléseinek egy részét. Az Egyesült Államok hadba lépése után (1917. április 6.) egyre-másra születtek új szövetségi szervezetek és hivatalok az ipari és mezőgazdasági termelés koordinálására és szabályozására, a szállítás szövetségi szintű megszervezésére, a szövetségi kormánnyal kötött beszállítási szerződések kötésére stb. A *U.S. Food Administration* (1917)

például az előállításától kezdve az elosztáson keresztül az eladásig ellenőrzése alá vonta az élelmiszeripari ágazatot, s hasonlóképpen cselekedett a fűtőanyag-al is. A vasútvonalakat államosították, a vízi szállítást központilag szabályozták. A hirtelen felduzzasztott bürokrácia működtetésére, valamint a központi megrendelések ellenértékének kifizetésére 1913-ban szövetségi személyi adót vezettek be. Ez kezdetben mindössze a 20 000 dollár fölötti jövedelmek 7 százaléka volt, de 1918-ra a legmagasabb adókulcs már 77 százalékra emelkedett minden 4000 dollárnál magasabb évi jövedelem esetében. A szövetségi kiadások egy főre vetítve 1916-ban 83 dollár körül mozogtak, 1919-ben ellenben már elérték a 1330 dollárt. Az egy főre eső szövetségi kiadások aztán 180 dollárra estek vissza 1927-re. (Mindez 1990-es értéken számítva.)³

A háború során egyre több úgynevezett szövetségi vagy kormányvállalat (*federal corporations*) is keletkezett. Az első ilyen jellegű kísérleteknek még Andrew Jackson vetett véget, amikor 1836-ban megvétózta a második *Bank of the U.S.* újraengedélyezését. Ezt követően a legközelebbi *federal corporation* 1904-ben alakult meg a Panama-csatorna építésének finanszírozására, majd a nagy háború alatt a kereskedelmi hajóflottával (*Merchant Fleet Corporation*, 1917) kezdődően számos más hasonló jellegű kormányzati vállalkozás született a *War Finance Corporation* (1918) bezáróan – ez utóbbi a stratégiai iparágaknak segített kölcsönfelvételben. A háború után több szövetségi vállalat is folytatta a tevékenységét, sőt újak is születtek, például az egyre táguló agrárrolló miatt termelési és eladási válságba kerülő mezőgazdasági szektorban (*Federal Agricultural Credits Act*, 1923 és *Federal Farm Board*, 1929).

A szövetségi adminisztráció a két világháború között

Az 1920-as évek: vissza a „normálishoz”?

A háborút követően két tényező határozta meg a szövetségi kormányzat sorsának alakulását. Az egyik, természetesen, a háborús körülmények között bevezetett szabályozó rendszerek és a hozzájuk rendelt bürokráciák lebontása volt. Visszatérés a „normalitáshoz” (*„back to normalcy”*), hangzott a republikánus Warren G. Harding (1921–1923) egyik kampányszlogenje 1920-ban. Fontos tényező

³ HOLCOMBE 1997.

volt a progresszívek hanyatlása és kiszorulása a hatalomból: Woodrow Wilson második elnöki ciklusának felétől – betegsége miatt – gyakorlatilag már nem kormányzott. Mindennek ellenére az 1920-as években a republikánus elnökök (Warren G. Harding, Calvin Coolidge és Herbert Hoover) alatt enyhén emelkedtek a szövetségi kiadások (évenként átlagosan 10 százalékkal). A republikánusok ekkor még nem foglalták el azt a „kisállami” ideológiai pozíciót, amely az 1970-es és 1980-as években jellemezte őket. Elsősorban a kereskedelem, a mezőgazdaság és az oktatás részesült kiemelt központi figyelemben ebben az időszakban, míg egy 1920-ban elfogadott alkotmánykiegészítés a bűnüldözésben részt vevő szervezetek megerősödését vonta maga után – nem szándékolt következményként. Az XVIII. alkotmánykiegészítés által elrendelt alkoholtilalom kikényszerítésében több kormányzati szervezet is részt vett, kezdve az Igazságügyi Minisztériumtól a vámhivatalon és a parti őrségen át az adóhatóságig. Ekkor vált országosan ismertté az 1908-ban alapított Szövetségi Nyomozó Iroda (*Federal Bureau of Investigation, FBI*). 1924-ben J. Edgar Hoover vette át a vezetését, amelyet 1972-ig meg is tartott. Hoover az évek során egyfajta „államot alakított ki az államban”, és a szervezett bűnözés elleni harc mellett a polgárjogi aktivistáktól kezdve számos olyan embert is megfigyeltetett, akit politikai szempontból veszélyesnek tartott.

A New Deal

Közhely, hogy az amerikai adminisztratív állam történetében a legmarkánsabb fordulópontot a *New Deal* jelentette. A nagy gazdasági világválságot a Hoover-adminisztráció (1929–1933) „konzervatív módon” próbálta kezelni, azaz abból indult ki, hogy a gazdasági visszaesések ciklikusak (az Egyesült Államokban súlyos recesszió volt 1873-ban, 1893-ban és az előbbiekhöz képest enyhébb a világháború után) egy kevésbé szabályozott piacgazdaságban, ahol a piaci erők (kínálat és kereslet) előbb-utóbb kiegyenlítődnek, ezért az államnak nem kell beavatkoznia. Mindössze hivatali ideje utolsó teljes évében, 1932-ben szánta rá magát Hoover a szövetségi beavatkozásra. Az év során elfogadtatta a Kongresszussal a kormányzati garanciával pénzügyi intézményeknek, vasutaknak és helyi kormánzatoknak kölcsönt folyósító *Reconstruction Finance Corporation* felállítását, amelyet a lakáskölcsönprogram követett (*Federal Home Loan Bank Act*), és egy közmunkaprogramot finanszírozó törvény (*Emergency Relief and Construction Act*). Mindez azonban túl kevés volt és túl későn jött. Az 1932-es

elnökválasztási kampányban a demokrata jelölt, Franklin D. Rooseveltt hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok gazdag ország, ám a gazdagság elosztása nem megfelelő: *New Deal* („új elosztás”) kell ahhoz, hogy az ország kilábaljon története legsúlyosabb válságából.

Ma már tudjuk, ez nem teljesen sikerült: a kutatások jelen állása szerint az Egyesült Államok valójában a II. világháború kitörésével jutott túl a nagy gazdasági válságon, amikor az ország a „demokrácia arzenálja” lett, és a háborús megrendelések hoztak igazi gazdasági fellendülést.

A szövetségi alkalmazottak száma exponenciális nőtt a *New Deal* és a II. világháború éveit alatt: 1933-ban körülbelül félmillió szövetségi közalkalmazott dolgozott az Egyesült Államokban, ez a szám 1945-re 3,5 millióra nőtt. (A szövetségi bürokráciában számszerűen némileg kevesebben dolgoznak jelenleg, de a befolyásuk erősebb, mint az 1930-as években volt.) A szinte megszámlálhatatlan úgynevezett ABC-program finanszírozásához Franklin D. Roosevelt adminisztrációja (1933–1945) drasztikus módon megemelte a személyi jövedelemadókat, vagyis a kampányígérethez híven újraosztotta a „gazdagságot”. Az adópolitika középpontjában az 1935-ben elfogadott adótörvény állt (*Revenue Act*, de nevezik *Wealth Tax*-nek is), amely progresszív adózást vezetett be úgy, hogy a legfelső adókulcsba tartozóknak, akiknek a jövedelme meghaladta az évi 1 millió dollárt, bevételük 75 százalékát kellett befizetniük az államkincstárba. A befolyt adókkal és az úgynevezett deficit költséggvetéssel az adminisztráció az élet minden területére kiterjeszkedett: a *New Deal* idején művészek, írók és egyéb alkotó tevékenységet folytatók is kaphattak szövetségi támogatást a munkájukhoz (például *Federal Art Project*, *Federal Music Project*, *Federal Writers' Project*, *Federal Theater Project* stb.) A *New Deal* szövetségi programjait az alábbi kategóriákba lehet sorolni: 1. a gazdaság ösztönzése és stabilizálása; 2. a bankok stabilizálása és pénzügyi reform; 3. enyhítő és jóléti programok; 4. közmunkák és 5. művészeti és kulturális programok. A különböző programok működtetésére és ellenőrzésére számtalan új szervezetet hozott létre a Roosevelt-adminisztráció. Gyakorlatilag mindegyik új szövetségi programot létrehozó törvény egyben új hivatalt is jelentett, például a *National Industrial Recovery Act* (NIRA) a *National Industrial Recovery Administration*-t, vagy a *Tennessee Valley Act* a *Tennessee Valley Authority*-t stb. Ez utóbbi az úgynevezett állami vállalatok (*government corporation*) sorába tartozott, amennyiben a Tennessee szabályozásával, majd erőművek építésével a szövetségi kormány áramszolgáltatónak jelent meg a piacon – magánvállalatokkal versenyezve. Természetesen különbséget jelent az állami vállalatok és a magánvállalatok között, hogy

az előbbieknél nincsenek részvényesek: a vállalatot igazgatótanács vezeti menedzserek segítségével. A rekordszámú és rekordgyorsasággal elfogadott törvények azonban nem mindig állták ki a szövetségi bíróságok felülvizsgálatát. Így a *New Deal* „gerincének” tekintett NIRA egyes rendelkezéseit is alkotmányellenesnek nyilvánította a szövetségi Legfelsőbb Bíróság, többek közt azért, mert a testület tagjai többségének véleménye miatt az túlságosan nagy és ellenőrizetlen hatalmat adott az elnöknek. Franklin D. Rooseveltnél 1936-os újraválasztása után meg akarta változtatni a szövetségi Legfelsőbb Bíróság tagjai kinevezési rendjét és a testület létszámát, de a politikai ellenállás miatt lemondott a tervéről. Az elnök végül nem erőltette az elképzelést, elsősorban azért, mert az 1930-as évek második felében nyolc új legfelsőbb bírósági tagot tudott kinevezni, akik a szövetségi kormányhatalom kiterjesztését nagyobb megértéssel fogadták – és a következő évtizedekben a szövetségi bíróságok az esetek többségében partnerei voltak a központi hatalom bővítésére irányuló törekvéseknek.

A *New Deal* nem csupán az egyes hatalmi ágak közötti erőegyensúlyt változtatta meg a végrehajtói hatalom javára, hanem azon belül a szövetségi bürokrácia is egyre nagyobb teret hódított, és egyre nagyobb befolyásra tett szert a Fehér Ház ellenében. A számos új szabályozó és egyéb hivatal gyakorlatilag azt jelentette, hogy sok hatáskört kiszerveztek az elnök, illetve a hagyományos végrehajtó hatalmi szervek, a minisztériumok alól. Ezek az idők folyamán döntő befolyást szereztek elsősorban olyan területeken, mint például a szociális ügyek, az egészségügy, a környezetvédelem stb. Szövetségi szinten az egyik legjobb példa a közbeszédben tisztavíz-törvényként (*Clean Water Act*) emlegetett intézkedéscsomag (eredetileg 1948-ban fogadták el, majd 1972-ben kiegészítették, és kiterjesztették), amelynek a menedzselése különálló szervezet hatáskörébe tartozik. A szövetségi szinten napjainkban is megfigyelhető „kiszervezési” tendencia a tagállamokon belül is érvényesül, ahol például a gépkocsik által kibocsátott káros anyag mennyiségét különbözőképpen szabályozzák ugyan, de a végrehajtás már a legritkább esetben tartozik a kormányzó hivatala alá. A fenti folyamat érdekes kérdéseket vet fel a végrehajtói hatalmi ágon belüli „fékek és ellensúlyok” szerepe kapcsán – leegyszerűsítve a nem választott bürokraták hatalmának növekedésére a választott tisztviselők hatalma mellett, sőt: időnként annak hátrányára.

A II. világháború és a „nemzetbiztonsági állam” kiépülése

A világháború, nem meglepő módon, a központi kormányzat újabb növelését vonta maga után. 1941–1945 között nagyjából 12 millió amerikai szolgált a hadseregben: ételmezésük, orvosi ellátásuk, megfelelő öltözékekkel való ellátásuk, szállításuk stb. óriási szervezettséget és központosított irányítást és ellenőrzést követelt meg. A gazdaságot – az I. világháborúhoz hasonlóan – át kellett állítani, ami többek között egyet jelentett a szövetségi szabályozással az élet gyakorlatilag minden területén. Ez kiterjedt a mezőgazdasági termelésre és marketingre, a bérekre, a munkaidőre, a munkakörülményekre, a fűtő- és üzemanyagok előállítására és eladására, a szállításra, a rádiók működésére, a légitársaságokra – és a sort szinte a végtelenségig lehetne folytatni. A szövetségi kormány ugyanakkor hatvannál is több ipari üzemet saját kezelésbe vett.

Az adminisztratív állam erősödését három területen lehet elsősorban tetten érni. Az első a központi kormányzat bevételeinek erőteljes növekedése volt. A szövetségi kormány a megnövekedett kiadásokat újfent adóemelésekkel és kölcsönökkel finanszírozta: így a személyi jövedelemadó felső kategóriája 1945-re elérte a 94 százalékot. Sokkal több embert is vontak be az adózásba: míg 1940-ben 15 millió adóbevallás készült, 1945-ben már 50 millió. Az egyik leglátványosabb ugrás a központi költségvetésben következett be: míg a század elején Washington a GDP 6,9 százaléka felett rendelkezett, 1945-ben – az ország történelmének legmagasabb ilyen jellegű számát produkálva – már a GDP 52 százalékát osztotta újra. A második tényező a szövetségi bürokrácia felduzzasztása volt. 1939-ben a szövetségi alkalmazottak száma 932 305 volt, tíz évvel később már 2 109 642. Az utolsó háborús évben az utóbbinál is több polgári személyt alkalmazott a szövetségi kormány, de nem történt szignifikáns visszaesés a központi kormányzatnak dolgozók számában a háborút követő években, ugyanis az 1941–1945 között létrehozott új hivatalokban, illetve a régiekben dolgozók döntő többsége maradt a szövetségi fizetési listákon. Az új hivatalok és ügynökségek egy részét ugyan megszüntették, de másokat egyszerűen átneveztek vagy beolvasztottak más intézményekbe. A háború lezárását követően például a *War Production Board* egyes funkcióit áttették a *Civilian Production Administration* hatáskörébe – de nem ez volt az egyetlen ilyen eset. Összesen 131 új ügynökséget vagy hivatalt hívtak életre a háború alatt (a *Budget Bureau* adatai szerint), amelyek méretükben sokszor nagyon nagy mértékben eltértek egymástól. A spektrum egyik végén ott volt az *Office of Price Administration*, míg a másikon a csekély létszámú, úgynevezett minisztériumközi hivatalok.

A már meglévő minisztériumok közül a legtöbb új munkahelyet a Pénzügy-minisztériumban, a Kereskedelmi Minisztériumban, a Külügyminisztériumban és az Igazságügyi Minisztériumban hozták létre, de a Munkaügyi Minisztériumban dolgozók létszáma is jelentősen nőtt. Az arányokat tekintve 1940 és 1950 között a szövetségi alkalmazottak aránya a teljes foglalkoztatottak között 2,09 százalékról 3,36 százalékra nőtt. Érdemes megemlíteni, hogy ekkor indult intenzív növekedésnek az elnöki hivatal is, noha megtevesztők a II. világháborús számok. Az adatok szerint az Egyesült Államok elnökének végrehajtó hivatala (*Executive Office of the President*) költségvetése az 1941-es 11,1 milliárd dollárról 1945-re 408,1 milliárdra nőtt. A drámai növekedés oka azonban az volt, hogy szervezetileg az EOP-hez tartoztak olyan nagy költségvetésű hivatalok, mint például a *War Production Board*, a *Foreign Economic Administration*, az *Office of Defense Transportation*, az *Office of War Information*, a *War Manpower Commission* és más ügynökségek. 1948-ra ez utóbbiak kikerültek az EOP-ből, így a költségvetése is visszaesett a „normális” szintre, 7,9 milliárd dollárra. Meg kell azonban jegyezni, hogy a II. világháború utáni bürokratikus növekedés egyik nyertese a Fehér Ház volt, ha nem is a pusztán számokat, hanem a befolyását és a hatalomkoncentrációt tekintve. Végül, harmadszor, természetesen erősödött a szövetségi kormány szabályozó szerepe, amely a termelés, az elosztás és a fogyasztás gyakorlatilag minden területére kiterjedt, mindenekelőtt a háborús bérek és árak szabályozása révén. Az „árhivatalt” (*Office of Price Administration*) elnöki rendelet hívta életre 1941 augusztusában: az amerikai fogyasztók 1942. májusban kapták kézhez az első élelmiszerjegyeket. A rendszer 1946 végéig volt érvényben annak ellenére, hogy a háború 1945. szeptember 2-án, Japán kapitulációjával hivatalosan véget ért.⁴

A világháborús győzelemből sokan azt a következtetést vonták le, hogy csak egy „nagy állam” képes ilyen mértékű katonai sikert elérni, így annak létjogosultsága és elfogadottsága a politikusok és a közvélemény körében is erősödött. A gazdaságpolitikában az úgynevezett keynesianizmus vált a közgazdászok szélesebb körében népszerűbbé, s tulajdonképpen csak az 1980-as évektől megerősödő neoliberális (chicagói) közgazdasági iskola volt képes ezzel szemben valós alternatívát kínálni. (Az 1946-ban elfogadott foglalkoztatási törvény [*Employment Act*] az államot, úgymond, tartósan gazdasági szereplővé tette.) A mögöttes társadalompolitikai elgondolás a roosevelti „új

⁴ ROCKOFF 1998: 37.

elosztás” különböző változataira épült. Harry S. Truman (1945–1953) *Fair Deal*-je és – különösen – Lyndon B. Johnson (1963–1969) *Great Society*-je markánsan jövedelem-újraelosztó alapokra épült, amelyek célja a jövedelmi különbségek mérséklése volt. Ennek végrehajtására a legjobb eszköznek a szövetségi államot tartották abból a progresszív korból származó elvnek az alapján, hogy a szakértők sokkal hatékonyabban tudják szervezni és vezetni az államot, mint a politikusok.

Közvetlenül a háború után rövid ideig még éltek bizonyos illúziók az Egyesült Államok vezető köreiben az együttműködő, a jogon és a nemzeti szuverenitáson alapuló nemzetközi renddel kapcsolatban. Azonban már 1946-ban kiderült, hogy a Szovjetunió nem érdekelt az ilyen világrendben; helyette hagyományosnak mondható nagyhatalmi erőegyensúlyi politikát folytatott befolyási övezetekkel (némi kommunista ideológiával leöntve). Az egyre fokozódó hidegháború egyrészt megakadályozta azon elképzelés megvalósítását, hogy az Egyesült Államok – az I. világháborút követő évekhez hasonlóan – gyorsan demobilizálja a haderejét. Mindenekelőtt a Truman elnök által 1951-ben jóváhagyott úgynevezett NSC-68-as dokumentum releváns jelen téma szempontjából: ez többek között a katonai költségvetés nagyarányú növelését írta elő, s egyben jelentős pénzügyi és katonai támogatást javasolt az Egyesült Államok szövetségesei számára. Az NSC-68 a hidegháború éveit alatt gyakorlatilag minden egyes amerikai adminisztráció egyfajta „sorvezetője” volt stratégiai és katonai kérdésekben. A dokumentumot magát a Nemzetbiztonsági Tanács (*National Security Council*) alkotta a Külügyminisztérium és a Védelmi Minisztérium közreműködésével. A három szervezet közül kettő új volt. Az 1947-es nemzetbiztonsági törvény szervezetileg létrehozta az integrált *National Military Establishment*-et, élén a védelmi miniszterrel, a *Department of the Army*, a *Department of the Navy* és a *Department of the Air Force* egyesítésével. (A washingtoni központjának alakja után közismert Pentagonban jelenleg körülbelül 27 000 katonai, civil és kiszolgáló személyzet dolgozik.) A Védelmi Minisztérium napjainkra a világ legnagyobb munkáltatójává vált: összesen nagyjából 2,8 millióan kapják a fizetésüket a szervezettől akár katonaként, akár polgári alkalmazottként, akár a Nemzeti Gárda tagjaként vagy tartalékosként – nem is szólva a beszállítók és a szerződéses viszonyban állók népes táboráról. A törvény egyben életre hívta a Nemzetbiztonsági Tanácsot, a nemzetbiztonság kérdéseivel foglalkozó minisztériumok és hivatalok állásfoglalásainak és javaslatainak koordinálására, továbbá a Központi Hírszerző Hivaltalt/Ügynökséget (*Central Intelligence Agency*). Az NSC a Fehér Házon belül erősítette a végrehajtó hatalom primátusát egyfelől magán az ágazaton belül (sokszor az NSC a Külügyminisztériummal szemben elsőbbséget vívott ki magának),

másfelől az amerikai kormányzati rendszeren belül. A „nemzetbiztonsági állam” a hidegháború során fokozatosan nőtt létszámában: a legújabb minisztérium, amely ebbe a tág kategóriába sorolható, a *Department of Homeland Security (DHS)*. A Nemzetbiztonsági Minisztériumot a 2001. szeptember 11-i terrortámadások utáni évben hozták létre, és jelenleg a harmadik legnagyobb létszámú minisztérium körülbelül 240 000 alkalmazottal. A hírszerzési és elhárítási tevékenységet végző közösség is egyre szerteágazóbb lett; esetükben is fordulópontot jelentettek a 2001. szeptember 11-i támadások, amelyek után jelentős szervezeti átalakuláson estek át az ezeken a területeken dolgozó hivatalok és ügynökségek – lényegében nagyfokú integráció ment végbe. Mindennek eredményeként becslések szerint körülbelül 3000 kormányzati és nem kormányzati szervezet dolgozik a hírszerzés és az elhárítás terén. A nemzetvédelem és a hírszerzés, valamint az elhárítás terére belépett az űrtechnológia is az 1950-es évek végétől. Az űrkutatás és a különböző űrprogramok tervezésére és irányítására az évtized végén, 1958-ban újabb önálló szervezetet hozott létre az amerikai kormányzat, a Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatalt, a *National Aeronautics and Space Administration*ot, közismert nevén a NASA-t. A 2010-es évek végén nagyjából évi 20 milliárd dolláros költségvetéssel rendelkezett és természetesen óriási szerepet játszott – és játszik – a nagyhatalmak közötti versenyben a világűr kutatásában és meghódításában. Az NSC-68, a koreai háború (1950–1953), a kommunista világgal való ismétlődő konfrontációk (a berlini kérdés, a magyar forradalom, a Tajvan-szorosbeli válságok stb.) nyomán az Egyesült Államokban a korábbiakhoz képest jelentős mértékben teret nyertek a nemzetvédelemmel kapcsolatos iparágak, kutatóintézetek, fejlesztési programok és érdekcsoportok, aminek egyik következménye ezen szektorok pozícionyerése a kormányzati munkában. Dwight D. Eisenhower a nemzethez intézett úgynevezett búcsúbeszédében (1961. január 17-én) óvott is attól, hogy a „katonai-ipari komplexum” túlságosan nagy hatalmat szerezzen az országban – ám a valóságban ezek a „különleges” érdekek a későbbi évtizedekben is kiemelt szerepet játszottak az Egyesült Államok életében.

Az adminisztratív állam kiépülésének szempontjából nagy jelentőségű a Fehér Ház munkatársi létszámának, de elsősorban befolyásának erősödése. A Fehér Ház hivatalát (*White House Office*) az elnök Végrehajtó Hivatalán belül hozták létre 1939-ben egy átszervezés keretében. A hivatal a Fehér Ház stábrendszerének a középpontja – az irodáinak a Fehér Ház nyugati szárnya ad helyet, de a munkatársak közül többen is az *Eisenhower Executive Office Building*ben dolgoznak a Fehér Ház tözsomszédságában. A fehér házi alkalmazottaknak

az előnye az elnök szempontjából, hogy a kinevezésükhöz nem szükséges a Szenátus jóváhagyása, így sokszor olyan embereket alkalmaznak, akiknek a szakértelmére szükség van, de akiknek csekély esélye lenne elnyerni a szenátorok többségének támogatását valamilyen, elsősorban politikai okból. A Fehér Ház munkatársainak az élén a stábfőnök (*Chief of Staff*) áll, aki az elnök bizalmi emberre, és az esetek többségében egyfajta „ör”, aki megszűri, kivel találkozik az USA első embere. George Washington idejében jó, ha egy tucatnyian dolgoztak közvetlenül az elnöknek; jelenleg közel ötszázan segítik az elnök munkáját különböző hivatalokban vagy tanácsokban. Gyakorlatilag a politikai élet teljes spektrumát lefedik, kezdve a gazdasági tanácsadó bizottságtól a klímapolitikai osztályon át a törvénykezéssel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó hivatalig. Közéjük tartozik a már említett Nemzetbiztonsági Tanács, de említhető a jogi osztály és a kommunikációért felelős sajtóhivatal is.

A „nagyszerű társadalomtól” napjainkig

A „nagy állam” kiépülése újabb szintet lépett az 1960-as években, a Lyndon B. Johnson elnök nevével fémjelzett, „nagyszerű társadalom” (*Great Society*) néven ismert reformokkal. Johnson elnök programjai mellett kissé háttérbe szorultak az utódja, Richard M. Nixon (1969–1974) elnöksége alatt hozott és az adminisztratív állam további erősödését jelző intézkedések. A jövő szempontjából első helyre kívánczik az 1970 végén életre hívott Környezetvédelmi Ügynökség (*Environment Protection Agency, EPA*), egy, a minisztériumoktól független kormányzati szervezet, amely a 2020-as évekre már 15 000 főt foglalkoztat. Hasonló jogi státusszal rendelkezik az 1972-ben alapított Fogyasztóvédelmi Bizottság (*Consumer Product Safety Commission*), az 1970-es alapítású Közlekedésbiztonsági Szervezet (*National Highway Traffic Safety Administration*) vagy az ugyancsak ebben az évben a Kongresszus által törvényben létrehozott Foglalkozásbiztonsági és Egészségügyi Szervezet (*Occupational Safety and Health Administration*). A felsorolás természetesen nem teljes, de mindenképpen árnyaltabb képet ad Nixon elnöki tevékenységéről, különösen abban a tekintetben, hogy a hozzá kapcsolódó „új föderalizmus” (*New Federalism*), amely a hatalom decentralizálását célozta, nem volt egyirányú utca: legalább olyan mértékben nőtt a központi hatalom szerepe az ország gazdasági és közvetve társadalmi életében, mint amilyen mértékben egyes feladatköröket visszakaptak a tagállamok.

Lyndon B. Johnson a nyilvánosság előtt először 1964 májusában használta a *Great Society* kifejezést. A programcsomagot alapvetően három kategóriára lehet osztani. Az egyik a szövetségi polgárjogok kiterjesztése volt; összesen négy, ehhez a területhez kapcsolódó törvényt említhetünk ebből az időszakból. Az 1964-es polgárjogi törvény (*Civil Rights Act*) többek között tiltotta általános-ságban a faj, bőrszín, vallás, nem és etnikai eredet alapján történő megkülönböztetést, valamint a faji szegregációt iskolákban, nyilvános helyeken és a foglalkoztatásban. Az 1965-ös választójogi törvény (*Voting Rights Act*) tiltotta a faji alapon történő megkülönböztető bánásmódot választásoknál. Az ugyanebben az évben elfogadott bevándorlási törvény (*Immigration and Nationality Act*) eltörölte az 1924 óta érvényben lévő nemzetieredet-alapú kvótarendszert, végül az 1968-as polgárjogi törvény tiltotta a faj, vallás és etnikai hovatartozás szerinti megkülönböztetéseket a lakhatás terén.

A második tág kategóriát a „szegénység elleni háború” jelenti. (A programcsomag részbeni kudarca abból fakadt, hogy Johnson elnöksége alatt eszkalálódott a vietnámi háború, és a két „háború” költségei együtt óriási terhet róttak az államháztartásra.) A teljes programcsomagot ehelyütt nem tudjuk ismertetni, de illusztrációként érdemes megemlíteni néhány elemét. A középpontban a gazdasági lehetőség törvénye állt (*Economic Opportunity Act*, 1964), amely az általa létrehozott hivatalon keresztül számos, a szegénység felszámolására irányuló programot ellenőrzött. Például szövetségi támogatást kaptak a nyomornegyedekben található iskolák. Egy szinttel feljebb a *Job Corps* piacképes szakmák kitanulását tette lehetővé hátrányos helyzetű fiatalok számára. Mellettük még számos, az oktatás kiterjesztésével foglalkozó törvény született (alkalmasint Lyndon B. Johnson háttéréből adódóan: az 1930-as években több iskolában is tanított szülőállamában, Texasban, mielőtt politikusi pályára lépett). Másfajta irányultságot jelentett a modellvárosok programja, amely városi infrastruktúrát fejlesztett, vagy segített az afroamerikai gettók felszámolásában. 1964-ben vezették be az élelmiszerjegy-programot a szegénységi szint alatt élők támogatására.

A harmadik programcsomagként a két legismertebb és legköltségesebb egészségügyi program bevezetését lehet megemlíteni. Az 1965-ben létrejött *Medicare* egészségbiztosítási program a 65 évnél idősebbek és egyes fiatalabb fogyatékosok számára biztosít egészségi ellátást. Az erre az egészségügyi ellátásra jogosultak száma napjainkra nagyjából 60 millióra nőtt, és a szövetségi költségvetés évente körülbelül 780 milliárd dollárt költ az ellátásukra. A *Medicare* „párja”, a *Medicaid* elsősorban alacsony jövedelmű embereknek nyújt egészségügyi ellátást. A finanszírozás szövetségi és állami: a 2010-es évek közepén

a 600 milliárd dolláros végösszezből a szövetségi állam 375 milliárdot vállalt magára. A két egészségügyi programot az Obama-adminisztráció (2009–2017) egészítette ki az *Affordable Care Act*-tel, amelynek a lényege az, hogy a 2010-es évek elején a körülbelül 40–45 millió egészségügyi biztosítás nélkül élő embernek valamilyen egészségügyi szolgáltatást biztosítson. A program eredményeként az egészségügyi biztosítás nélküliek aránya nagyjából megfeleződött.

Az 1980-as években a szövetségi végrehajtó hatalom tovább erősödött az úgynevezett Chevron-doktrína jegyében. 1984-ben a szövetségi Legfelsőbb Bíróság a *Chevron U.S.A., Inc. v. Natural Resources Defense Council, Inc.* ügyben úgy döntött, hogy kétértelmű vagy vitás esetekben a Kongresszus által hozott törvényeket az azok végrehajtására kijelölt végrehajtói hivatalok vagy ügynökségek álláspontjának megfelelően kell értelmezni anélkül, hogy a kérdést a bírósági felülvizsgálat (*judicial oversight*) alá vetnék. Az elvet – mint az adminisztratív állam túlterjeszkedésének egy újabb esetét – mostanában egyre erősebb kritika éri. A Donald J. Trump által a Legfelsőbb Bíróságba jelölt (és végül a Szenátus többsége által elfogadott) Neil Gorsuch például a doktrína ellen foglalt állást, és az úgynevezett originalista felfogást valló szövetségi bírók számának növekedése miatt elképzelhető, hogy a Chevron-ügyben hozott korábbi döntés felülvizsgálatára is sor kerül.

Annak ellenére, hogy Bill Clinton elnök (1993–2001) egy ízben kijelentette, hogy „a nagy államnak vége”, a 21. század eleje rációfóbia látszik erre a véleményre. Az 1930-as évek óta felépített jóléti államot, a különféle szerzett jogosultságokat nem lehet leépíteni, amit George W. Bush (2001–2009) is elismert, amikor „nagy állami” konzervativizmusról beszélt. A globalizáció és az új típusú, elsősorban transznacionális kihívások és veszélyek is a központi, szövetségi kormányzatot erősítik. A nemzetközi terrorizmus, a környezetvédelem, a tömeges migráció, az energiabiztonság és a hasonló kérdések kezelése egyértelműen elsősorban egységes *amerikai*, s nem floridai, arizonai vagy alaszakai válaszokat kíván. Ugyancsak a központi kormányzatot erősíti az a körülmény, hogy sokszor „valós időben” kell reagálni, amire kizárólag neki van meg a képessége, apparátusa és szakértelme.

Felhasznált irodalom

- Center on Budget and Policy Priorities [é. n.]: *Policy Basics: Where Do Our Federal Tax Dollars Go?* Online: www.cbpp.org/research/federal-budget/where-do-our-federal-tax-dollars-go
- HAMILTON, Alexander – MADISON, James – JAY, John (1998): *A föderalista. Értekezések az amerikai alkotmányról*. Ford. Balabán Péter. Budapest: Európa.
- HOLCOMBE, Randall G. (1997): *Federal Government Growth Before the New Deal*. *Independent Institute*, 1997. szeptember 1.
- ROCKOFF, Hugh (1998): *World War II and the Growth of the U.S. Federal Government*. Online: www.econstor.eu/bitstream/10419/94303/1/1998-01.pdf

Ajánlott irodalom

- HILL, Larry B. (1991): Who Governs the American Administrative State? A Bureaucratic-Centered Image of Governance. *Journal of Public Administrative Research and Theory*, 1(3), 261–294.
- LAWSON, Gary (1994): *The Rise and Rise of the Administrative State*. Boston: Boston University School of Law.
- LIGHT, Paul C. (2020): The True Size of Government is Nearing a Record High. *Brookings*, 2020. október 7. Online: www.brookings.edu/blog/fixgov/2020/10/07/the-true-size-of-government-is-nearing-a-record-high/
- POSTELL, Joseph (2017): *Bureaucracy in America: The Administrative State's Challenge to Constitutional Government*. Columbia: University of Missouri Press.
- RAADSCHELDERS, Jos C. N. (2000): Administrative History of the United States: Development and State of the Art. *Administration & Society*, 32(5), 499–528. Online: <https://doi.org/10.1177/00953990022019560>
- WILSON, James Q. (1975): The rise of the bureaucratic state. *The Public Interest*, 41, 77–103. Online: www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/the-rise-of-the-bureaucratic-state
- ZAVODNYIK, Peter (2011): *The Rise of the Federal Colossus: The Growth of the Federal Power from Lincoln to F.D.R.* Santa Barbara: ABC-CLIO.